

УДК 82-92:355.5–796-379.8:304–327.5

DOI: 10.33099/2707-1383-2022-46-4-18-35

Дмитро Оленєв

доктор педагогічних наук, доцент,
начальник науково-дослідного центру
проблем фізичного виховання,
спеціальної фізичної підготовки і спорту,
Національний університет оборони України
імені Івана Черняхівського
(Київ, Україна)
ORCID:<https://orcid.org/0000-0001-9685-725X>
Електронна пошта: kaf.fv.dut@gmail.com

Оксана Юденко

кандидат педагогічних наук, доцент,
старший викладач кафедри теорії, методики
та організації фізичної підготовки і спорту,
Національний університет оборони України
імені Івана Черняхівського
(Київ, Україна)
ORCID:<https://orcid.org/0000-0002-8485-7794>
Електронна пошта: yudenko2706@gmail.com

Дар'я Степаненко

аспірант кафедри біобезпеки і здоров'я людини,
Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут
імені Ігоря Сікорського»
(Київ, Україна)
ORCID:<https://orcid.org/0000-0003-1945-091X>
Електронна пошта: ovbondarenko27@ukr.net

Вадим Шемчук

кандидат педагогічних наук,
старший дослідник,
начальник відділу розвитку фізичного
виховання, спеціальної фізичної підготовки
і спорту,

Національний університет оборони України
імені Івана Черняхівського
(Київ, Україна)
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8873-0443>
Електронна пошта: va.shem@ukr.net

РЕТРОСПЕКТИВНИЙ АНАЛІЗ СТАНОВЛЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СИСТЕМИ ФІЗКУЛЬТУРНО-СПОРТИВНИХ ПОСЛУГ ДЛЯ УЧАСНИКІВ АТО (2014–2018) З ДИСФУНКЦІЯМИ СТАНУ ЗДОРОВ'Я ВНАСЛІДОК ДІЙ ЕКСТРЕМАЛЬНИХ ТА ТРАВМАТИЧНИХ ФАКТОРІВ

Проаналізовано історію реабілітації поранених у стародавні часи і до сьогодення. Визначено структуру, підходи і принципи за якими мають діяти сучасні системи фізкультурно-спортивних послуг та фізкультурно-спортивної реабілітації в Україні для людей, які постраждали під час російсько-української війни. Також у статті підкреслюється важливість використання сучасних інформаційно-комунікаційних технологій, інтернет-платформ, та телебачення щодо організацій, реабілітаційних осередків, інструкторів та тренерів які займаються відновленням постраждалих внаслідок воєнних дій.

Ключові слова: *учасники антитерористичної операції, інформаційно-пропагандистське забезпечення, відновлення здоров'я, фізкультурно-спортивні послуги*

Постановка проблеми. Питання якісної корекції, ефективного відновлення та збереження здоров'я військовослужбовців як цілісної особистості (біопсихосоціальна модель), повноцінної бойової одиниці і якісного особового складу є вкрай актуальною в умовах складної воєнно-політичної ситуації та відкритого вторгнення РФ на територію України. Як неодноразово наголошував Головнокомандувач Збройних Сил України В.Ф. Залужний: «Я звертаюся до командирів — бережіть

особовий склад! Ретельно плануйте операції та негайно реагуйте на зміни в обстановці! Людське життя — наш найвищий пріоритет. Цим ми кардинально відрізняємося від противника, який навіть не забирає тіла своїх загиблих і готовий ними встелити нашу землю, щоб прокласти дорогу для наступу», (Залужний звернувся до командирів: Людське життя — найвищий пріоритет. 2022). Військовослужбовці, які стримують лють безпринципного ворога, не стали виключенням, навпаки — саме на

їх плечах тримається безпека, життя і свободи мешканців не лише нашої держави. Якісні та ефективні дії наших захисників на різних ділянках фронту, неймовірно вмотивованого спротиву окупаційним військам, довели це на практиці.

Війна несе з собою втрати як серед військових, так і серед цивільного населення. У 2014–2023 рр., збільшилась кількість осіб з травмами внаслідок війни (політравми, мінно-вибухові і вогнепальні ушкодження, отруєння бойовими хімічними речовинами), що призводить до інвалідизації.

Означені проблеми українського суспільства викликають стурбованість керівництва держави, профільних міністерств, провідних фахівців у різних галузях (охорони здоров'я, психології та соціології, педагогіки та фізичної культури і спорту та ін.). Тому є потреба у створенні спеціальної комплексної системи надання фізкультурно-спортивних і реабілітаційних послуг особам, які зазнали травматичного та деструктивного впливу подій війни, інформативної платформи, на базі якої пояснювалися б особливості функціонування означеної системи, розкривалися б основні терміни, якими апелюють фахівці, надавалися б необхідні характеристики засобам, формам та методам впливу ФСП і ФСР на організм людини з ознаками травматичного впливу війни та на відповідні дисфункції в стані здоров'я; розкри-

валася б діяльність організацій та фахівців, які вирішують спеціалізовані завдання для потреб означеної категорії населення України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. За інформацією Всесвітньої організації охорони здоров'я, майже 1,4 млрд. дорослих людей світу можна вважати малоактивним. Така статистика свідчить, що здоров'я значно погіршується внаслідок гіподинамії, особливо серед молоді. На думку фахівців (Оленев, Д., Присяжнюк, С. & ін. 2022) це обумовлено тим, що сучасні діти, молодь, люди зрілого віку жіночої і чоловічої статі дуже часто використовують мережу сучасної інформатизації з різною метою (розважальною, інформаційною, навчальною, професійною, тощо). Вони щоденно проводять не менше 2-х годин за екранами комп'ютерів, планшетів, смартфонів та інших електронних гаджетів, що у сукупності з малорухомим способом життя призводить до проблем зі здоров'ям (виникнення кардіо-метаболічних та психічних розладів, ожиріння, артеріальної гіпертонії, виникнення хронічних болів та деструктивних станів опорно-рухового апарату (далі — ОРА)), провокує погіршення функціонального стану зорового аналізатору та розвиток відповідних захворювань, через постійний надмірний нахил голови вперед (Присяжнюк, С., Оленев, Д. & Краснов, В. 2019; Карпова, І. Корчинський, В. &

Зотов, А. 2005). Вкрай негативно на загальний стан здоров'я населення в світі вплинула пандемія COVID-19. Є вкрай важливим застосування здоров'язберезувальних технологій. Дослідження проведені авторами, довели необхідність всебічної поінформованості населення про особливості використання цих технологій; підтвердили потребу у створенні спеціального дистанційного освітнього простору, в межах якого будь-яка людина могла б отримати необхідну для неї важливу інформацію щодо застосування методів корекції, відновлення та збереження здоров'я. Звертаємо увагу на думку закордонних та вітчизняних науковців про те, що показники біологічного віку людини мають залежність від обсягу її тижневих фізичних навантажень.

Мета дослідження є визначення впливу інформаційного забезпечення на рівень залученості учасників АТО (2014–2018) з дисфункціями стану здоров'я внаслідок дії екстремальних та травматичних факторів до сучасної системи фізкультурно-спортивних послуг.

Завдання дослідження: 1) Здійснити аналіз інформації щодо поінформованості учасників бойових дій про особливості відновлення стану здоров'я через сучасну комплексну систему фізкультурно-спортивних послуг; 2) визначити основних напрямків висвітлення інформації, які мають оперативну та ефективно здійснювати доведення актуальних

відомостей до учасників бойових дій та членів їх родин.

Виклад основного матеріалу. Перші письмові згадки про застосування фізичних та дихальних вправ, лікувального масажу при захворюваннях внутрішніх органів та опорно-рухового апарату, як засобів фізичної реабілітації датовані ще 2000 роком до нашої ери. Доведеними фактами, які описані в історичних джерелах, є й те, що римські воїни під час походів з метою відновлення фізичного та психоемоційного стану застосовували природні джерела тих регіонів, де були їх стоянки відпочинку. Саме через ці події стало відомим невеличке бельгійське містечко Спа, яке з прадавніх часів славилося своїми мінеральними джерелами. В інших регіонах Європи з цією ж метою римляни використовували глину та інші природні речовини, рослинні компоненти, певні продукти харчування, які позитивно впливали на стан здоров'я втомлених або травмованих військових, що сприяло корекції їх психоемоційного стану та більш швидкому загоєнню ран.

У VI ст. у Китаї вперше в світі було створено державний медичний інститут, де студентам, як обов'язкову дисципліну, викладали лікувальний масаж, який і досі є одним із головних в реабілітації хворих.

В епоху Відродження характерною рисою розвитку була біологічна наука. Великих досягнень в той період досягли італійські вчені, серед

численних робіт того часу відзначається трактат Меркуріалюса «Мистецтво гімнастики» (1556 р.).

У багатьох інформаційних джерелах можна знайти історичні факти що підтверджують використання нашими пращурами природних чинників (вода; рослинні компоненти в різних формах їх використання) і національних та етнічних методик рухової активності для осіб різних вікових груп. Козаки після походів широко застосовували натуропатію (використання рослин у вигляді відварів, компресів, олій, тощо); додавали різні трави (у відповідності до їх впливу на організм — седативний чи протизапальний) до складу настилу, на якому відпочивали; володіли мистецтвом лікування природними речовинами, тощо. Засади спра-терапії, як лікувального та оздоровчого методу, за рахунок застосування «мобільних» комплексів фізичної та психоемоційної корекції покладено в основу відновлення військовослужбовців ЗС України і в умовах повномасштабного вторгнення російських окупантів. Погонцева О., Губа І. наголошують на тому, що використання національних та етнічних традицій під час вирішення професійних завдань в галузях охорони здоров'я та фізичної культури і спорту на базі сучасних реабілітаційних та оздоровчих центрів є важливою складовою професійної діяльності фахівця, свідчить про його компетентність та бажання залишатися конкурен-

тоспроможним на сучасному ринку праці (Погонцева, О. & Губа, І. 2012).

Карпова І., Корчинський В., Зотова А. В. фізичну культуру розглядають та характеризують як важливу складову формування здорового способу життя людини в умовах сучасного суспільства (Карпова І., Корчинський В. & Зотова А. 2005). Войтенко В. у своєму дослідженні порушує вкрай важливе питання здоров'я практично здорових осіб, досліджує всі його складові, і доходить висновку про те, що поінформованість людини в умовах сучасного суспільства про складові здорового способу життя (далі — ЗСЖ), їх ґрунтовна характеристика впливають на те, який кінцевий вибір робить в будь-якому питанні людина (Войтенко, В. 1991). На нашу думку, яка ґрунтується на багаторічному практичному досвіді, когнітивна складова відіграє провідну роль, оскільки відсутність повноцінної, всебічної інформації не дає людині можливості зробити якісний та особистісно-орієнтований вибір, який максимально відповідатиме її потребам.

У навчальному посібнику «Фізичне виховання здобувачів вищих навчальних закладів освіти» автори визначають і характеризують професійну освіту людини як важливий структурний компонент (Присяжнюк, С., Оленев Д. & Краснов В. 2019). Близько 25–30% військовослужбовців на сьогодні — це здобувачі вищої освіти, люди у віці

18–30 років, які у лютому 2022 р. зробили своїм пріоритетом у житті захист незалежності та свободи нашої держави. Приклад захисників Маріуполя, Києва, Харкова, Чернігова та багатьох інших міст свідчать про те, що військовослужбовці готові пожертвувати своїм здоров'ям та навіть віддати власне життя, тому що вони чітко усвідомлюють ціну питання, яке вирішується сьогодні на всіх фронтах в Україні. Відповідно ми вважаємо, що у випадку отримання ними ушкоджень внаслідок бойових дій одним із завдань суспільства повинно стати створення таких умов для кожного з них, щоб максимально якісно та ефективно повернути їх в соціум, адаптувати до нових умов у побутовій та професійних сферах, повернути можливість отримувати всебічне задоволення від життя — отже це означає відновити якість життя людини та її близьких.

Для того щоб знати як діяти в тих чи інших обставинах, що змінилися внаслідок зовнішнього впливу (фізичного, психоемоційного, соціального, економічного, тощо) кожній людині, в першу чергу, потрібна інформація — «дорожня карта», після ознайомлення з якою вона зможе повноцінно, виважено приймати рішення та будувати план подальших дій; залучати за потреби відповідних фахівців, які зможуть допомогти у вирішенні вузькоспеціалізованих питань.

Вважаємо необхідним зупинитися на визначенні понять «поінформованість» та «компетентність» і яким чином вони між собою споріднені.

Автори «Словника української мови» (Словник української мови. 1973, с. 42) надають тлумачення терміну «*інформувати*» в такому формулюванні як — це «повідомляти про що-небудь; доводити до відома».

Автори «Української малої енциклопедії» (Онацький, Є. 1967, с. 218) вважають, що поняття «*компетентність*» слід тлумачити як: «набута у процесі навчання інтегрована здатність особистості, яка складається із знань, досвіду, цінностей і ставлення, які можуть цілісно реалізуватися на практиці». У 60-х роках ХХ століття у США, Великій Британії, Німеччині було сформовано поняття «компетентнісна освіта», як досягнення особою певного освітнього рівня.

Отже, відповідно до наказу Генерального штабу ЗС України від 04.01.2017 № 4 «Про затвердження Інструкції з організації інформаційно-пропагандистського забезпечення у Збройних Силах України» поняття «*командирське інформування*» слід тлумачити як «вид внутрішньо-комунікаційної роботи командирів (начальників), який реалізується під час підготовки і виконання завдань за призначенням через спілкування (групове, індивідуальне) з особовим складом з метою формування необхідних національно-ідейних переко-

нань, підтримання і відновлення його морально-психологічного стану».

Відповідно до цього наказу завданнями інформування є: «1) налагодження та підтримання внутрішньої комунікації з особовим складом; 2) проведення інформаційно-роз'яснювальної роботи в будь-яких умовах обстановки; 3) навчання ефективним методикам внутрішніх і зовнішніх комунікацій; 4) забезпечення прикладними інформаційними і методичними матеріалами, необхідними для роботи з особовим складом в умовах ведення бойових дій».

До проведення командирського інформування залучаються: а) в органах військового управління — особовий склад органу військового управління; б) у з'єднаннях, військових частинах, військово-навчальних закладах — особовий склад управлінь, командири батальйонів (дивізіонів) та їм рівні; в) у батальйонах (дивізіонах) — командири рот (батареї), взводів, головні сержанти; г) у ротах (батареях), взводах, відділеннях та їм рівних — особовий склад підрозділу.

Слід зазначити, що у 2007 році основні компоненти інформаційно-пропагандистського забезпечення були запропоновані авторами навчального посібника «Організація інформаційно-пропагандистського забезпечення особового складу Збройних Сил України» (Зонь, В., Кубіцький, С., Слонімський, В. & Великожон, М. 2007).

О. Юденко та А. Вовк констатують, що «питання всебічного (психічного, фізичного та соціального) відновлення здоров'я, військовослужбовців — учасників російсько-української війни, членів їх родин, вимушено переміщених осіб, які постраждали внаслідок бойових дій, волонтерів, лікарів та інших категорій осіб, які мають ознаки руйнівного впливу військового конфлікту на особистість потребують надання комплексної корекційно-відновлювальної програми, яка б враховувала всі його потреби, мотиви, побажання до очікуваних результатів тощо» (Юденко, О. & Вовк, А. 2021, с. 389). Нажаль, на сьогодні лише починається побудова структури поінформування учасників бойових дій та членів їх родин щодо позитивного впливу різновидів рухової діяльності на стан здоров'я.

Варто підкреслити, що в Україні на законодавчому рівні ці питання почали вирішуватися декілька років тому. Це висвітлено в таких важливих документах як:

Укази Президента України: № 386/2018 від 22.11.2018 «Про Уповноваженого Президента України з питань реабілітації учасників бойових дій»; № 342/2020 від 23.08.2020 «Національна стратегія розвитку системи фізкультурно-спортивної реабілітації ветеранів війни та членів їхніх сімей»; № 246/2021 від 15.06.2021 «Про призначення В. Свириденка Радни-

ком — уповноваженим Президента України з питань реабілітації учасників бойових дій»;

Постанова Кабінету Міністрів України: «Про затвердження Державного соціального стандарту фізкультурно-спортивної реабілітації ветеранів війни, членів їх сімей та сімей загиблих (померлих) ветеранів війни» від 17.11.2021 № 1188.

Ці державні документи створили підґрунтя до побудови сучасної вітчизняної системи надання ФСП учасникам російсько-української війни та членам їх родин.

Правдивий В., охарактеризовав підходи, визначив засоби та методи, які доцільно включати в комплексну програму корекції та відновлення здоров'я військовослужбовців із травматичними ушкодженнями поперекового відділу хребта; здійснив оцінку впливу програми фізичної терапії на стан здоров'я військовослужбовців АТО з ураженнями попереку на поліклінічному етапі (Правдивий, В. 2019).

Зазначимо, що фахівці, які досліджували питання якісного і ефективного відновлення здоров'я військовослужбовців й членів їх родин продовжують виконання службових обов'язків у підрозділах десантно-штурмових військ (далі — ДШВ) та сил спеціальних операцій (далі — ССО), є волонтерами і парамедиками. На жаль, у них значно розширилася кількість людей, які віднесені до тих, хто зазнав травматичного та деструк-

тивного впливу війни в Україні, потребує застосування комплексних засобів відновлення їх здоров'я (фізичного, психічного та соціального) на засадах біопсихосоціального, холістичного та особистісно-орієнтованих підходів.

В ході дослідження було з'ясовано, що людям не вистачає інформації про те, які реабілітаційні засоби можуть використовуватися під контролем фахівців, які самостійно; який кінцевий результат їх застосування та мета; які засоби, методи і технології можуть бути рекомендовані для комплексного використання всіма членами родини, а які мають суто індивідуальну спрямованість та повинні застосовуватися з чітким дозуванням за принципами систематичності і поступового підвищення навантаження на організм людини (Юденко, О., Свириденко, В. & Юденко, Ю. 2021).

Поняття «система» в межах нашого дослідження, ми будемо тлумачити у відповідності до давньогрецької «συστήμα», що перекладаємо як «сполучення», «ціле», «з'єднання». Відповідно для нас це «множина взаємопов'язаних елементів, що утворюють єдине ціле, взаємодіють із середовищем та між собою, і мають мету» (Вільна енциклопедія, 2022).

Запропонована нами система ФСП та ФСР для осіб, які зазнали травматичного впливу подій війни є *відкритою* (система, яка постійно обмінюється речовиною і енергією

з зовнішнім середовищем) та динамічною, а за ступенем складності ми вважаємо її складною, вона характеризується розгалуженою структурою та великою кількістю взаємопов'язаних елементів.

Упродовж 2020-2021 років нами було опитано 448 військовослужбовців Збройних Сил України (91 жінку, 357 чоловіків), які висловили свою думку щодо наявності у них достатнього рівня поінформованості про особливості ФСП та ФСР для людей з травматичними ознаками в стані здоров'я внаслідок війни.

Дані подані на рис. 1, свідчать про те, що найчастіше військовослужбовці для отримання інформації звертаються до соціальної мережі “Facebook” (67,86% опитаних) і до “Telegram” платформи (66,29%

респондентів); отримують офіційну інформацію через державне телебачення (54,46% опитаних); отримують інформацію через платформу “WhatsApp” (45,31% респондентів); користуються додатком “Viber” — 41,07% опитаних; найменшою популярністю серед опитаних військовослужбовців мають такі джерела споживання інформації, як друковані СМІ (19,42% респондентів) та платформа “Signal” (21,21% респондентів). До речі, більше половини опитаних перевіряють отриману інформацію одночасно в кількох соціальних мережах.

Військовослужбовці констатували, що хотіли б отримувати інформацію про організацію системи ФСП та ФСР та особливості її функціонування в межах України, про професійне

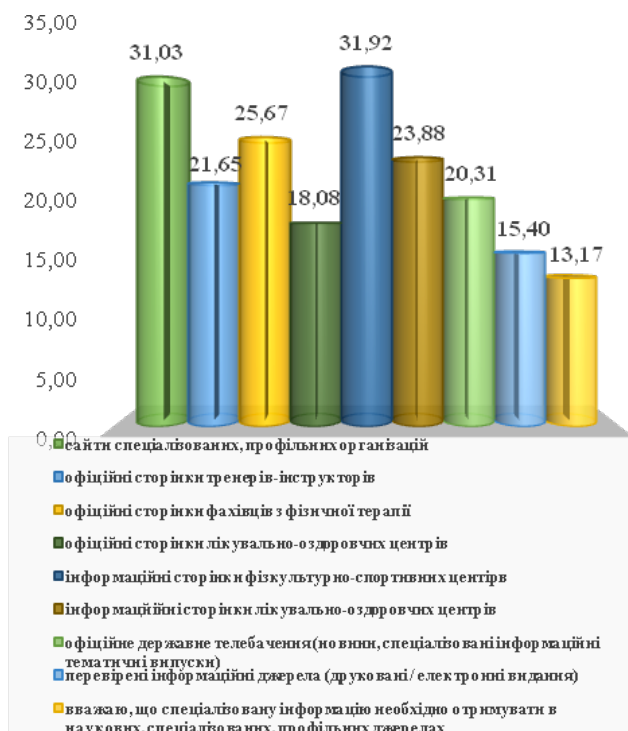
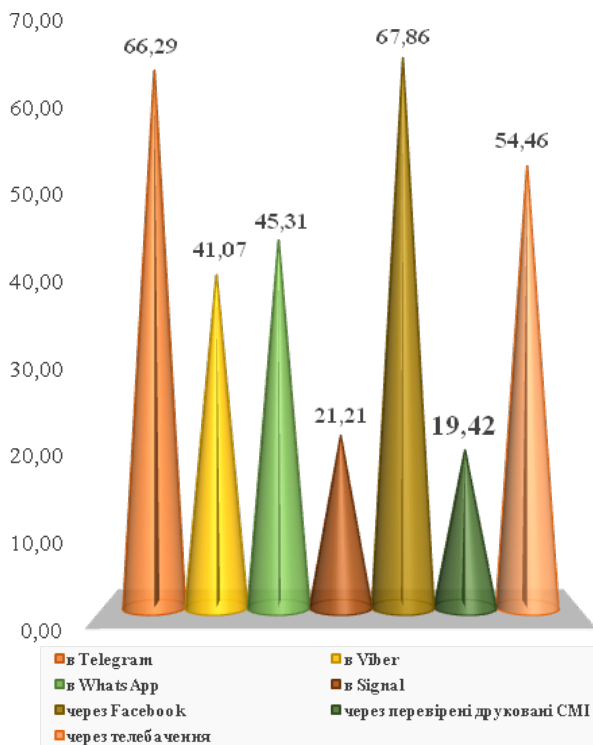

Рис. 1. Показники опитування військовослужбовців щодо отримання інформації про функціонування системи ФСП та ФСР

спрямування спортивно-оздоровчих клубів, лікувально-оздоровчих центрів та ознайомитися із портфоліо фахівців, які безпосередньо надають означені послуги через: а) інформаційні сторінки фізкультурно-спортивних центрів (31,92% респондентів); б) сайти спеціалізованих, профільних організацій (31,03% опитаних); в) офіційні сторінки фахівців з фізичної терапії (25,67% респондентів); г) інформаційні сторінки лікувально-оздоровчих центрів (23,88% опитаних); д) офіційні сторінки тренерів-інструкторів (21,65% респондентів); є) офіційне державне телебачення (новини, спеціалізовані інформаційні тематичні випуски — 20,31% респондентів). Менше 20% довіри виявлено військовослужбовцями офіційним сторінкам лікувально-оздоровчих центрів — 18,08% опитаних; перевіреним інформаційним джерелам (друкованим або електронним виданням — 15,4% респондентів). 13,17% опитаних військовослужбовців висловили думку про те, що означену спеціалізовану інформацію хотіли б отримувати (і вважають це правильним) з наукових, спеціалізованих, профільних джерел (Юденко, О., Свириденко, В., & Юденко, Ю. 2021).

Участь у спортивних іграх також сприяє підвищенню рівня стресостійкості особистості, згуртовує родину військовослужбовця, повертає втрачені комунікативні зв'язки, дозволяє навчитися разом шукати шля-

хи досягнення мети і переносити цю важливу соціальну навичку у побутову діяльність — відповідно це все сприяє соціальній адаптації учасників бойових дії у мирний соціум. Найбільш відомі в усьому світі змаганнями для учасників бойових дій та ветеранів локальних військових конфліктів є змагання з адаптивних видів спорту за параолімпійськими принципами: “Warriors Games” (Ігри Воїнів), “Invictus Games” (Ігри Нескорених), “The Catering Yomp” — марш-кидок у Шотландії, “Marine Corps Marathon” — забіг морської піхоти США та ін. (рис. 2).

В. В. Свириденко (ветеран російсько-української війни, активний учасник програм ФСР для ветеранів, які мають поранення внаслідок бойових дій) констатує, що «марафонський біг завдяки своїй специфіці є одним із найефективніших засобів застосування адаптивної фізичної культури та спорту (АФК та С) для відновлення ветеранів АТО/ООС... Комплексна реабілітація фізичного та психологічного стану колишніх військовослужбовців досягається шляхом правильної та послідовної постановки завдань, складання програм тренувань, тощо; при цьому важливим фактором, який сприяє змінам у стані здоров'я є вплив бігу на укріплення ряду систем організму та зниження ризиків виникнення хвороб та депресії, підвищення стресостійкості» (Свириденко, В. 2023).

Рис. 2. “Cateran Yomp” — інформаційно-пропагандистський та реабілітаційний захід для військовослужбовців із наслідками бойової травми

Проект “Invictus Game’s”, як різновид змагань з адаптивних видів спорту, був запропонований у 2013 р. для реабілітації та соціальної адаптації військовослужбовців із наслідками бойової травми або травми (захворювання), яке виникло внаслідок виконання завдань за призначенням. Відзначимо, що з 2017 року військовослужбовці України офіційно беруть участь у цих змаганнях.

Ще один подібний проект “Warrior Game’s” також народився на теренах США. Це різновид змагань для ветеранів-військовослужбовців та осіб, які отримали ушкодження здоров’я та інвалідізацію внаслідок виконання спеціалізованих завдань за призначенням. Учасників змагань приїжджають підтримати цілі родини;

особливо цінною є підтримка дітей, для яких батьки-спортсмени з інвалідністю стають справжнім прикладом незламності та непереможності. В цих змаганнях українські військовослужбовці вперше взяли участь у 2022 році і їх дебют був просто феноменальним з точки зору спортивних здобутків у майже всіх різновидах програми змагань.

Зазначимо, що загальна модель реабілітаційної діяльності з військовослужбовцями із наслідками бойової травми членами їх родин (Кравченко, Я. 2019; Юденко, О. 2022) може бути взята за основу, але корегувати її необхідно в залежності від матеріально-технічних можливостей та клімато-географічних умов кожної громади, яка намагається створи-

ти секції для надання сучасних ФСП означеному контингенту населення з метою подолання наслідків руйнівного впливу війни. Це є абсолютно правомірним і для програм корекційно-відновлювального впливу та занять в системі ФСР ветеранів російсько-української війни.

Чисельними дослідженнями науковців вже підтверджено існуючу різницю між ступенем зрілості організму (біологічним віком) та його календарним віком, яка у деяких випадках може бути суттєвою (Оленів, Д.Г., Присяжнюк, С.І., Шечук, Юденко, О.В. & Старчук, О.О., 2022). Події російсько-української війни, які вплинули на всі без винятку вікові групи населення нашої держави, скоріш за все спричинять найближчим часом прискорення процесів старіння (із випередженням на десять-п'ятнадцять років) внаслідок пережитих екстремальних травмуючих подій. Ми погоджуємося з даними досліджень Присяжнюка С. І. та співавторів про те, що «систематичні фізичні навантаження у здобувачів вищої освіти засновані на усвідомленні потреби, і певного рівня освіченості щодо індивідуального здоров'я сприяють як фізичному, так й духовному вдосконаленню особистості» (Присяжнюк, С., Оленів, Д. & Краснов, В. 2019, с. 147).

Висновки та перспективи подальших досліджень. Представлене дослідження є спробою узагальнити існуючу інформацію щодо особливостей застосування засобів, форм та методів ФСП та ФСР в Україні (на матеріалі досліджень, здійснених 2014–2020 рр. серед військовослужбовців із наслідками бойової травми і членів їх родин); вперше подано схематичну структуровану модель системи ФСП та ФСР осіб, які зазнали травматичного та деструктивного впливу подій війни в Україні. Узагальнення даних дослідження свідчить про те, що військовослужбовці вважають себе споживачами ФСП та ФСР, незважаючи на ступінь отриманих ушкоджень та дисфункцій в стані здоров'я; вони підкреслюють, що їм не вистачає інформації (друкованої, в електронних виданнях та інформаційних джерелах) щодо особливостей впливу окремих засобів та технологій відновлення здоров'я на організм. В ході дослідження з'ясовано, що пріоритетними джерелами отримання важливої та актуальної інформації військовослужбовці вважають сучасні інформаційно-комунікаційні технології, інтернет-платформи, телебачення.

Автори дослідження зазначають, що не мають конфліктів інтересів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ І ЛІТЕРАТУРИ

Вікіпедія — вільна енциклопедія. (2022). URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki> [дата зверн.: 15.10.2022].

Войтенко, В. П. (1991). *Здоровье здоровых. Введение в санологию*. Київ: Здоровье, 245 с.

Залужний звернувся до командирів: Людське життя — найвищий пріоритет. (2022). URL:<https://www.ukrinform.ua/rubric-ato/3422826-zaluznij-zvernuvsa-do-komandiriv-ludske-zitta-pajvisij-prioritet.html> [дата зверн.: 15.10.2022].

Зонь, В. В., Кубіцький, С. О., Слонімський, В. Г. & Великожон, М. В. (2007). *Організація інформаційно-пропагандистського забезпечення особового складу Збройних Сил України: навч. пос.* Київ: «Київський університет», 225 с.

Карпова, І. Б., Корчинський В. Л. & Зотов А. В. (2005). *Фізична культура та формування здорового способу життя: навч. посібник*. (Карпова І. Б. (за ред.). Київ:КНЕУ, 104 с.

Кравченко, Я. В. (2019). Сучасні підходи до формування програм фізичної терапії військовослужбовців АТО з травмами нижніх кінцівок. *Науковий часопис. Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія № 15. «Науково-педагогічні проблеми фізичної культури / Фізична культура і спорт»: збірник наукових праць*. (Тимошенко О. В. (ред.). К.: НПУ імені М. П. Драгоманова. Вип. 3 (19), с. 35–39.

Оленев, Д.Г., Присяжнюк, С.І., Шемчук, В.А., Юденко, О.В. & Старчук, О. О. (2022). Взаємозв'язок між показниками біологічного віку та фізичної підготовленості курсантів ВВНЗ. *Військова освіта*. Київ: НУОУ імені Івана Черняхівського. № 1(45). С. 154–167. DOI: 10.33099/2617-1775/2022-01/154-167; <http://znp-vo.nuou.org.ua/issue/view/15506#page=154>

Онацький, Є.Д. (1967). *Українська мала енциклопедія*. Буенос-Айрес, 1967. Т. 3. 346 с.

Погонцева, О. (2011). *Етнічні здоров'я збережувальні технології як важлива складова професійної діяльності фахівця з фізичної реабілітації в сучасному оздоровчому центрі*. Наука і вища освіта : тези доповідей учасників XIX Міжнар. наук. конф. студентів і молодих учених. Запоріжжя: КПУ. 2011. Т. 3. С. 293–294.

Погонцева, О. & Губа, І. (2012). Національні традиції в СПА-процедурах — важлива складова професійної діяльності фахівців з фізичної реабілітації в оздоровчих центрах. *Проблеми активізації рекреаційно-оздоровчої діяльності населення: матеріали VIII Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю*. Львів, с. 254–258.

Правдивий, В. В. (2019). Оцінка впливу програми фізичної терапії на стан здоров'я військовослужбовців АТО з ураженнями попереку на поліклінічному етапі. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія № 15 «Науково-педагогічні проблеми фізичної культури / фізична культура і спорт»: збірник наукових праць*. (Тимошенко, В. О. (ред.), К.: НПУ імені М. П. Драгоманова. Вип. 2 (19), с. 79–83.

Присяжнюк С. І., Оленев Д. Г. & Краснов В. П. (2019). *Фізичне виховання студентів як компонент професійної освіти: навч. посібник* (за ред. С. Присяжнюка). Київ, НУБіП, 571 с.

Словник української мови. (В 11 т., Т. 4), с. 42. (1973). URL: <https://slovnuk.ua>[дата зверн.: 15.10.2022].

Свириденко В.В. *Після серйозних поранень ветерани прагнуть повернутися до повноцінного життя.* (2022). URL: <https://armyinform.com.ua/2022/02/28/sportyvna-reabilitacziya-vyshhe-dosyagnennya-dlya-veterana-yakuj-pislya-serjoznyh-poranen-pragne-povernutysya-do-rovnocinnogo-zhyttya-vadym-svyrydenko/> [дата зверн.: 15.03.2022].

Юденко, О. В. (2022). Інноваційні технології в системі фізкультурно-спортивних та реабілітаційних послуг для осіб з ознаками травми подій війни. *International scientific conference “The role of psychology and pedagogy in the spiritual development of modern society»: conferenc eproceedings.* July 30–31. Riga, Latvia: “Baltija Publishing”, pp. 278–281. DOI: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-228-9-75>

Юденко, О., Оленєв, Д., Романюк, О. & Пеценко, Н. (2022). Інноваційні технології (освітні кейси) у системі фізкультурно-спортивної реабілітації учасників військових конфліктів з ознаками бойової травми. *The oretical foundations of pedagogy and education: collective monograph.* International Science Group. Boston: Primediae Launch, pp. 395–410. DOI: 10.46299/ISG.2022.MONO.PED.2.7.1.

Юденко, О. В., Свириденко, В. В. & Юденко, Ю. М. (2021). Роль інформаційно-комунікативних та SMART-технології в сучасній системі фізкультурно-спортивних послуг для військовослужбовців із наслідками бойової травми. *International scientific and practical conference “Pedagogy, psychology and teaching methods: international experiencee”: conferenc eproceedings.* July 16–17. Riga, Latvia: “Baltija Publishing”, pp. 165–169. DOI: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-114-5-42>

Юденко, О. В. & Вовк, А. А. (2021). Використання інноваційних корекційно-відновлювальних засобів у військовослужбовців з наслідками бойової травми, які спеціалізуються в марафонському бігу: сучасні підходи. *Science, the ory and practice. Abstracts of XXX International Scientific and Practical Conference.* London, England. June 15–18, pp. 383–392. URL: <https://isg-konf.com>; DOI: 10.46299/ISG.2021.I.XXIX [дата зверн.: 15.10.2022].

REFERANCE

Wikipediia — vilna entsyklopediia [Wikipedia is a free encyclopedia]. (2022). URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki> [Accessed: 15.10.2022]. [in Ukrainian].

Voitenko, V. P. (1991). *Zdorove zdorovikh. Vvedenie v sanologiyu* [Health of the healthy. Introduction to sanology]. Kyiv: Zdorove, 245 p. [in Ukrainian].

Zaluzhnyi zvernuvsia do komandyriv: Liudske zhyttia — naivysshchy priorytet [Zaluzhny addressed the commanders: Human life is the highest priority]. (2022). URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-ato/3422826-zaluznij-zvernuvsia-do-komandiriv-ludske-zitta-najvisij-prioritet.html> [Accessed: 15.10.2022]. [in Ukrainian].

Zon, V. V., Kubitskyi, S. O., Slonimskyi, V. H. & Velykozhon, M. V. (2007). Orhanizatsiia informatsiino-propahandystskoho zabezpechennia osobovoho skladu Zbroinykh Syl Ukrainy: navch. pos [Organization of informational and propaganda support for the personnel of the Armed Forces of Ukraine: training officer.]. Kyiv: “Kyivskyi universytet”, 225 p. [in Ukrainian].

Karpova, I. B., Korchynskyi V. L. & Zotov A. V. (2005). Fizychna kultura ta formuvannia zdorovoho sposobu zhyttia: navch. Posibnyk [Physical culture and formation of a healthy lifestyle: training. manual]. Kyiv: KNEU, 104 p. [in Ukrainian].

Kravchenko, Ya. V. (2019). Suchasni pidkhody do formuvannia prohram fizychnoi terapii viiskovosluzhbovtziv ATO z travmamy nyzhnikh kintsivok [Modern approaches to the formation of physical therapy programs for ATO servicemen with injuries of the lower extremities.]. *Naukovyi chasopys. Natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni M. P. Drahomanova. Serii № 15. “Naukovo-pedahohichni problemy fizychnoi kultury / Fizychna kultura i sport”*: zbirnyk naukovykh prats. (Tymoshenko O. V. (red.). K.: NPU imeni M. P. Drahomanova. Vyp. 3 (19), p. 35–39. [in Ukrainian].

Oleniev, D.H., Prysiazhniuk, S.I., Shemchuk, V.A., Yudenko, O.V. & Starchuk, O. O. (2022). Vzaiemozviazok mizh pokaznykamy biolohichnoho viku ta fizychnoi pidhotovlenosti kursantiv VVNZ [Relationship between indicators of biological age and physical fitness of cadets of VVNI]. *Viiskova osvita*. Kyiv: NUOU imeni Ivana Cherniakhivskoho. № 1(45), s. 154–167. DOI: 10.33099/2617-1775/2022-01/154-167; <http://znp-vo.nuou.org.ua/issue/view/15506#page=154>. [in Ukrainian].

Onatskyi, Ye.D. (1960). *Ukrainska mala entsyklopediia* [Ukrainian small encyclopedia]. Buenos-Aires, 1967. 3 t. 346 p. [in Ukrainian].

Pohontseva, O. (2011). Etnichni zdorovia zberezhuvalni tekhnolohii yak vazhlyva skladova profesiinoi diialnosti fakhivtsia z fizychnoi reabilitatsii v suchasnomu ozdorovchomu tsentri [Ethnic health-preserving technologies as an important component of the professional activity of a physical rehabilitation specialist in a modern health center]. Pohontseva O. V. *Nauka i vishcha osvita: tezy dopovidei uchasnykiv KhIKh Mizhnar. nauk. konf. studentiv i molodykh uchenykh. Zaporizhzhia: KPU. 2011. T. 3. p. 293–294. [in Ukrainian].*

Pohontseva, O. & Huba, I. (2012). Natsionalni tradytsii v SPA-protsedurakh — vazhlyva skladova profesiinoi diialnosti fakhivtsiv z fizychnoi reabilitatsii v ozdorovchykh tsentrakh [National traditions in SPA procedures are an important component of the professional activity of physical rehabilitation specialists in health centers]. *Problemy aktyvizatsii rekraetsiino-ozdorovchoi diialnosti naselennia: materialy VIII Vseukrainskoi naukovo-praktychnoi konferentsii z mizhnarodnoiu uchastiu*. Lviv, p. 254–258. [in Ukrainian].

Pravdyvyi, V. V. (2019). Otsinka vplyvu prohramy fizychnoi terapii na stan zdorovia viiskovosluzhbovtziv ATO z urazhenniamy popereku na poliklinichnomu etapi [Evaluation of the impact of the physical therapy program on the state of health of ATO servicemen with lower back injuries at the polyclinic stage]. *Naukovyi chasopys Natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni M. P. Drahomanova. Serii № 15 “Naukovo-pedahohichni problemy fizychnoi kultury /*

fizychna kultura i sport”: zbirnyk naukovykh prats. (Tymoshenko, V. O. (red.), K.: NPU imeni M. P. Drahomanova. Vyp. 2 (19), p. 79–83. [in Ukrainian].

Prysiazhniuk S. I., Oleniev D. H. & Krasnov V. P. (2019). *Fizychnye vykhovannia studentiv yak komponent profesiinoi osvity: navch. Posibnyk* [Physical education of students as a component of professional education: teaching. manual]. Kyiv, NUBiP, 571 p. [in Ukrainian].

Slovnyk ukrainskoi movy [Dictionary of the Ukrainian language]. (V 11 t., T. 4), s. 42. (1973). URL: <https://slovnyk.ua> [Accessed: 15.10.2022]. [in Ukrainian].

Svyrydenko V.V. Pislia serioznykh poranen veterany prahnut povernutysia do povnotsinnoho zhyttia [After serious injuries, veterans strive to return to a full life]. (2022). URL: <https://armyinform.com.ua/2022/02/28/sportyvna-reabilitacziya-vyshhe-dosyagnennya-dlya-veterana-yakyj-pislya-serjoznyh-poranen-pragne-povernutysya-do-povnoczinnogo-zhyttya-vadym-svyrydenko/> [Accessed: 15.03.2022]. [in Ukrainian].

Yudenko, O. V. (2022). Innovatsiini tekhnolohii v systemi fizkulturno-sportyvnykh ta rehabilitatsiinykh posluh dlia osib z oznakamy travmy podii viiny [Innovative technologies in the system of physical culture and sports and rehabilitation services for persons with signs of war trauma]. International scientific conference “The role of psychology and pedagogy in the spiritual development of modern society”: conferenc eproceedings. July 30–31. Riga, Latvia: “Baltija Publishing”, pp. 278–281. DOI: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-228-9-75>. [in Ukrainian].

Yudenko, O., Oleniev, D., Romaniuk, O. & Petsenko, N. (2022). Innovatsiini tekhnolohii (osvitni keisy) u systemi fizkulturno-sportyvnoi rehabilitatsii uchasnykiv viiskovykh konfliktiv z oznakamy boiovoi travmy [Innovative technologies (educational cases) in the system of physical culture and sports rehabilitation of participants in military conflicts with signs of combat trauma]. Theoretical foundations of pedagogy and education: collective monograph. International Science Group. Boston: Primediae Launch, pp. 395–410. DOI: 10.46299/ISG.2022.MONO.PED.2.7.1. [in Ukrainian].

Yudenko, O. V., Svyrydenko, V. V. & Yudenko, Yu. M. (2021). Rol informatsiino-komunikatyvnykh ta SMART-tekhnolohii v suchasni systemi fizkulturno-sportyvnykh posluh dlia viiskovosluzhbovtiv iz naslidkamy boiovoi travmy [The role of information and communication and SMART technologies in the modern system of physical culture and sports services for servicemen with the consequences of combat trauma]. International scientific and practical conference “Pedagogy, psychology and teaching methods: international experience”: conferenc eproceedings. July 16–17. Riga, Latvia: “Baltija Publishing”, pp. 165–169. DOI: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-114-5-42>. [in Ukrainian].

Yudenko, O. V. & Vovk, A. A. (2021). Vykorystannia innovatsiinykh korektsiino-vidnovliuvannykh zasobiv u viiskovosluzhbovtiv z naslidkamy boiovoi travmy, yaki spetsializuiutsia v marafonskomu bihu: suchasni pidkhody [The use of innovative corrective and restorative means in military personnel with the consequences of combat trauma who specialize in marathon running: modern approaches]. Science, the theory and practice. Abstracts of XXX International Scientific

and Practical Conference. London, England. June 15–18, pp. 383–392. URL: <https://isg-konf.com>;
DOI: 10.46299/ISG.2021.I.XXIX [Accessed: 15.10.2022]. [in Ukrainian].

Dmytro Olenov

*Doctor of Pedagogical Sciences,
Associate Professor, head of the research center
for problems of physical education, special
physical training and sports,
The National Defence University of Ukraine
named after Ivan Cherniakhovskyi
(Kyiv, Ukraine)
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9685-725X>*

Oksana Yudenko

*PhD of Pedagogical Sciences,
Associate Professor,
senior teacher of the department of theory,
methods and organization of physical training
and sports,
The National Defence University of Ukraine
named after Ivan Cherniakhovskyi
(Kyiv, Ukraine)
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8485-7794>*

Darya Stepanenko

*Postgraduate student of the Department
of Biosafety and Human Health,
The National Technical University of Ukraine
“Ihor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute”
(Kyiv, Ukraine)
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1945-091X>*

Vadym Shemchuk

*PhD of pedagogical sciences, senior researcher,
head of the department for the development
of physical education, special physical training
and sports,*

*The National Defence University of Ukraine
named after Ivan Cherniakhovskyi
(Kyiv, Ukraine)*

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8873-0443>

**RETROSPECTIVE ANALYSIS OF THE ESTABLISHMENT
OF THE INFORMATION SUPPORT OF THE SYSTEM OF PHYSICAL
CULTURE AND SPORTS SERVICES FOR PARTICIPANTS OF THE ATO
(2014–2018) WITH HEALTH DYSFUNCTIONS AS A RESULT
OF THE EFFECTS OF EXTREME AND TRAUMATIC FACTORS**

The history of the rehabilitation of the wounded in ancient times and up to the present is analyzed. The structure, approaches and principles according to which modern systems of physical culture and sports services and physical culture and sports rehabilitation in Ukraine should operate for people who suffered during the Russian-Ukrainian war have been determined.

From today's point of view, the question of quality correction, effective restoration and preservation of the health of military personnel as a whole person (biopsychosocial model), a full-fledged combat unit and high-quality personnel is extremely urgent in the conditions of a complex military and political situation and the open invasion of the Russian Federation on the territory of Ukraine. As V. F. Zaluzhnyi repeatedly emphasized, the main value of our state is the life and health of every person. Military personnel have not become an exception, on the contrary — it is on their shoulders that the safety and life, rights and freedoms of the residents of not only our state, which restrains the fury of an unprincipled enemy.

The identified urgent needs of Ukrainian society cause concern of the state leadership, leading specialists in various fields (health care, psychology and sociology, pedagogy and physical culture and sports, etc.); highlight the need to create an informative platform on the basis of which the peculiarity of the functioning of the specified system would be explained, the main terms used by specialists would be revealed, the necessary characteristics would be given to the means, forms and methods of the influence of FSP and FSR on the human body with signs of the traumatic impact of war events and the corresponding dysfunctions in state of health; the activities of organizations and specialists who, in the course of their professional activities, solve specialized tasks related to the needs of the specified category of the population of Ukraine would be disclosed.

Keywords: *participants of ATO, information and propaganda support, health restoration, physical culture and sports services.*